

اولویت‌های زندگی بازنشستگان در صندوق بازنشستگی کشوری

موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا

شهریور ۱۴۰۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اولویت‌های زندگی بازنشستگان در صندوق بازنشستگی کشوری

تهیه و تدوین
کوثر قاسمی

ناظر علمی
سید امیر حسین جوزی
یاسر باقری

مدیر مطالعه
فرشاد کرمی

گرافیک و صفحه آرایی
امید طاهری

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای
مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا محفوظ است

اولویتهای زندگی بازنشستگان در صندوق بازنشستگی کشوری

فهرست مطالب:

۶ خلاصه مدیریتی
۱۰ مقدمه
۱۲ نمای کلی صندوق بازنشستگی کشوری و بازنشستگان
۱۴ شمای کلی مشارکت‌کنندگان پیمایش
۱۸ نیازهای بازنشستگان
۱۹ اولویت‌های زندگی بازنشستگان
۲۰ نیازهای خانوادگی اولویت‌دار کدامند؟
۲۲ دسترسی به نیازهای خانوادگی از منظر بازنشستگان چگونه است؟
۲۳ نیازهای معیشت؛ دومین اولویت بازنشستگان
۲۴ دسترسی پذیری نیازهای معیشت برای بازنشستگان چگونه است؟
۲۶ میزان دسترسی بازنشستگان به اولویت‌ها و مطالباتشان چگونه است؟
۲۷ نیازهای مرتبط با سلامت؛ کم‌دسترس‌ترین اولویت
۲۸ مسکن؛ کم اولویت اما کم‌دسترس
۳۱ نتیجه‌گیری
۷ پیشنهادات سیاستی
۴۰ پیوست
۴۱ منابع

فهرست جداول و نمودار:

- نمودار ۱: فاصله خانوارهای بالای خط فقر نسبت به خط فقر ۱۳
- نمودار ۲: درصد خانوارهای دارای سرپرست خانوار با شغل رسمی ۱۳
- نمودار ۳: مقایسه میزان رشد تورم با رشد میانگین حقوق بگیران کارکنان صندوق بازنشستگی ۱۴
- نمودار ۴: شاخص‌های مرتبط با نیازها و مطالبات بازنشستگان ۱۸
- نمودار ۵: اولویت‌بندی نیازها و مطالبات از منظر بازنشستگان ۱۹
- نمودار ۶: اولویت نیازهای خانوادگی از منظر بازنشستگان ۲۰
- نمودار ۷: دسترسی پذیری به نیازهای خانوادگی از منظر بازنشستگان ۲۲
- نمودار ۸: اولویت نیازهای معیشتی از منظر بازنشستگان ۲۳
- نمودار ۹: دسترسی پذیری نیازهای معیشتی از منظر بازنشستگان ۲۵
- نمودار ۱۰: دسترسی پذیری اولویت‌های بازنشستگان ۲۶
- نمودار ۱۱: دسترسی پذیری سلامت کل ۲۷
- نمودار ۱۲: وضعیت دسترسی به مسکن ۲۹
- نمودار ۱۳: مقایسه میان میانگین اولویت‌ها و دسترسی پذیری شاخص‌ها ۳۱
- جدول ۱: فراوانی سنی پاسخگویان ۱۵
- جدول ۲: فراوانی جنسی پاسخگویان ۱۵
- جدول ۳: فراوانی وضعیت تحصیلات پاسخگویان ۱۶
- جدول ۴: فراوانی وضعیت تأهل پاسخگویان ۱۶
- جدول ۵: فراوانی سال‌های بازنشستگی پاسخگویان ۱۷
- جدول ۶: اولویت‌بندی نیازها و مطالبات از منظر بازنشستگان ۱۹
- جدول ۷: اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با نیازهای خانوادگی از منظر بازنشستگان ۲۱
- جدول ۸: دسترسی پذیری به نیازهای خانوادگی از منظر بازنشستگان ۲۳
- جدول ۹: اولویت‌های معیشتی از منظر بازنشستگان ۲۴
- جدول ۱۰: دسترسی پذیری نیازهای معیشت از منظر بازنشستگان ۲۵
- جدول ۱۱: دسترسی پذیری اولویت‌های بازنشستگان ۲۶
- جدول ۱۲: دسترسی پذیری گویه‌های سلامت کل ۲۸
- جدول ۱۳: وضعیت مسکن پاسخگویان ۲۹
- جدول ۱۴: دسترسی پذیری مسکن ۳۰
- جدول ۱۵: وضعیت مالی بازنشستگان پس از بازنشستگی ۳۲

خلاصه مدیریتی

بازنشستگان در عصر حاضر، زیستی متفاوت از ریش سفیدانی دارند که پیش از این در کسوت بازنشسته بوده‌اند. متناسب با اقتضای زمان، نیازهای بازنشستگان رو به تغییر است، شناخت نیازهای بازنشستگان می‌تواند مسیر سیاست‌گذاری را هدف بخشیده و احتمال اثربخشی هر اقدام را افزایش دهد. در این گزارش نیازهای بازنشستگان در شش شاخص (سلامت، نیازهای خانوادگی، معیشت، مسکن، خدمات رفاهی-تفریحی و نیازهای فرهنگی-اجتماعی) بر اساس یکی از پیمایش‌های موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا مورد مطالعه قرار گرفته و میزان اولویت این شاخص‌ها و میزان دسترسی‌پذیری هر کدام و همچنین شکاف بین این دو، بررسی شده است.

میانگین اولویت هر یک از نیازها و مطالبات بازنشستگان نشان می‌دهد، نیازهای خانوادگی، بالاترین اولویت (با میانگین ۳/۹۸ از ۵) را در میان

بازنشستگان صندوق بازنشستگی کشوری به خود اختصاص داده است. نیازهای مرتبط با معیشت با میانگین ۳/۸۹ و نیازهای فرهنگی و اجتماعی با میانگین ۳/۶۵ در رده‌های بعد از آن قرار دارند. وضعیت دسترسی‌پذیری بازنشستگان در شش شاخص نیز نشان می‌دهد، نیازهای مرتبط با مسائل فرهنگی و اجتماعی با میانگین ۳/۵۳ بیشترین دسترسی و نیازهای مرتبط با سلامت با میانگین ۲/۵۸ کمترین دسترسی در میان بازنشستگان را به خود اختصاص داده است. نتایج حاصل از گزارش نشان می‌دهد میان اولویت‌های بازنشستگان و دسترسی آن‌ها به خدمات مورد نیاز، شکاف قابل توجهی وجود دارد؛ در زمینه‌های سلامت و معیشت این شکاف چشمگیرتر است.

پیشنهادات سیاستی:

- نیازهای خانوادگی و معیشت: یکی از مواردی که در این پژوهش مطرح شده است، چالش ارتباط بازنشسته با اعضای خانواده بوده است. گویی فرد پس از بازنشستگی با نوعی سردرگمی مواجه می‌شود که ارتباطات خانوادگی فرد را دچار خدشه می‌کند. اگرچه سازمان بازنشستگی کشوری متکفل تهیه «برنامه خروج کارکنان» از سازمان‌هایی که افراد در حال خدمت در آنند، نیست؛ اما چون متکفل نیازهای آنان در زمان بازنشستگی است و بخشی از این چالش‌ها ریشه در نحوه خروج بازنشستگان از سازمان‌های مختلف دارد، می‌توان با امضای تفاهم‌نامه و همکاری با وزارت آموزش و پرورش، جهاد کشاورزی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - که بیشترین تعداد بازنشستگان مربوط به این ارگان‌ها می‌باشد - برنامه خروج متناسب با نیازهای دوران بازنشستگی تهیه نماید. علاوه بر این در شاخص معیشت، باتوجه به شکاف میان اش در دوران اشتغال، های فرد بازنشسته با حقوق دریافتی مستمری

سازی چندباره حقوق بازنشستگان (با توجه به باریشنهاد متناسب مالی آن برای صندوق بازنشستگی کشوری) توصیه بسزایی نخواهد های خرد و ماهیانه برای بازنشستگان که بود؛ اما افزایش حمایت سازی است و اثرات آن در زندگی حجم مالی آن کمتر از متناسب تواند اقدامی مثبت و درروزانه بازنشستگان قابل توجه است، می دسترس باشد.

- سلامت: سلامت از نظر دسترسی پذیری پایین ترین میانگین را به خود اختصاص داده است، نیازهای بیمه‌ای و کیفیت خدمات درمانی از میان مولفه‌های سلامت، وضعیت نامطلوب‌تری داشته‌اند. بر همین اساس ارتقای دسترسی راحت‌تر به مراکز درمانی و همچنین ارتقای گستردگی پوشش بیمه‌ای و سطح تأمین مالی بیمه برای داروها و خدمات درمانی، می‌تواند خلأهای موجود را بهبود ببخشد. همچنین اگرچه اولویت نیازها توان بخشی در میان نسل حاضر از بازنشستگان جایگاه بالایی کسب نکرده است اما با توجه به گذار از پنجره جمعیتی و ورود به دوره سالمندی احتمال می‌رود این نیاز بارشد قابل توجهی همراه باشد، بر همین اساس توجه به این گویه برای نسل‌های بعد الزام‌آور است.

- مسکن: اگرچه شاخص مسکن اولویت بالایی در میان بازنشستگان نداشته اما وضعیت دسترسی آن نیز مطلوب نبوده است. به نظر می‌رسد دلیل عمده اولویت نداشتن مسکن، وضعیت بهتر اقتصادی در نسل‌های قبلی بازنشستگان است؛ چرا که در شرایط اقتصادی سابق توانسته‌اند ضمن پس‌انداز، نیاز مسکن خود را از طریق خرید مسکن برآورده کنند. بر همین اساس سهم هزینه مسکن در سبد این خانوارها اندک است، اما به نظر می‌رسد در نسل جدید بازنشستگان، سهم هزینه مسکن در خانوار افزایش یافته است چرا که بارشد تورم در دهه‌های اخیر امکان پس‌انداز و

خرید مسکن برای کارمندان و حقوقگیران کاهش یافته است و از سوی دیگر آن دسته از کارمندان و بازنشستگانی که موفق به خرید خانه شده‌اند، با گذر زمان توان مالی تعمیر آن را نداشته‌اند. با توجه به استهلاک مسکن فعلی مالکان مسکن، وجود تسهیلاتی از جمله وام‌های کم بهره برای تعمیر مسکن بازنشستگان نیز می‌تواند راهگشا باشد. همچنین برای آن دسته از کارکنان و مستمری‌بگیرانی که تاکنون مالک مسکن نشده‌اند، صندوق بازنشستگی کشوری با بررسی پیش‌دستانه باید دلایل آن را بررسی کرده تا بتواند برای آن تمهیداتی بیاندیشد. در این زمینه استفاده از ظرفیت‌های هلدینگ صبا عمران نیز توصیه می‌شود.

- نیازهای فرهنگی و خدمات رفاهی و تفریحی: از سال ۱۳۸۶ و در راستای ارائه خدمات صندوق بازنشستگی کشوری به بازنشستگان، ۵۳ «خانه امید» در ۲۶ استان کشور راه‌اندازی شده و بنا بود، امور مشاوره‌ای، پزشکی و بهداشتی، امور ورزش همگانی، آموزشی و مهارت‌افزایی، برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی و همچنین برنامه‌های مشارکتی و هم‌افزایی بواسطه خانه‌های امید انجام شود. پیمایش صورت گرفته در موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا نشان می‌دهد حدود ۹۰ درصد از بازنشستگان تا سال ۱۴۰۰ نام خانه‌های امید را نیز نشنیده بودند و این نام فقط برای گوش ۱۰ درصد از بازنشستگان آشنا بود. به نظر می‌رسد احیای خانه‌های امید به منظور ارتقای کیفیت زندگی بازنشستگی و مشارکت موثر آنان در فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی، نیازمند توجه ویژه مدیران صندوق بازنشستگی کشوری است.

مقدمه

بازنشستگی به واسطه تغییرات جمعیتی و رشد امید زندگی، به یک اتفاق پرتکرار تبدیل شده است. اگرچه بازنشستگی به معنای بروز سالمندی نیست، اما این دو پدیده با یکدیگر همراه هستند و با وقوع بازنشستگی، دریچه تحولات سالمندی نیز برای افراد باز می شود. جمعیت سالمندان در کشور نسبت به سی سال گذشته، دو برابر شده است؛ برآورد می شود جمعیت سالمندان ایران در سال ۱۴۲۰ به ۱۵ میلیون نفر برسد، در نتیجه می توان گفت در آینده نزدیک، جمعیت سالمند کشور سه برابر شود. بر همین اساس اگر برنامه ریزی مناسب

برای بازنشستگان و سالمندان صورت نگیرد، احتمال می‌رود بحران سالمندی در کشور شکل بگیرد (کوششی و صادقی، ۱۳۹۶).
از سوی دیگر سالمندی جمعیت پیامدهای گوناگونی در پی خواهد داشت؛ چرا که مشکلات این حوزه تنها به مسائل بهداشت و درمان محدود نشده و کشور با چالش‌هایی مثل کمبود نیروی کار و افزایش بار تکفل جامعه مواجه خواهد شد. با افزایش بازنشستگان، سهم تولید گروه‌های سنی بالای ۶۰ و ۶۵ سال کاهش پیدا کرده و نسبت سالخورده‌گان و مستمری‌بگیران به جمعیت سنین تولید، افزایش پیدا خواهد کرد، بر همین اساس نسبت پشتیبانی نیز در صندوق‌های بازنشستگی کوچک‌تر خواهد شد.

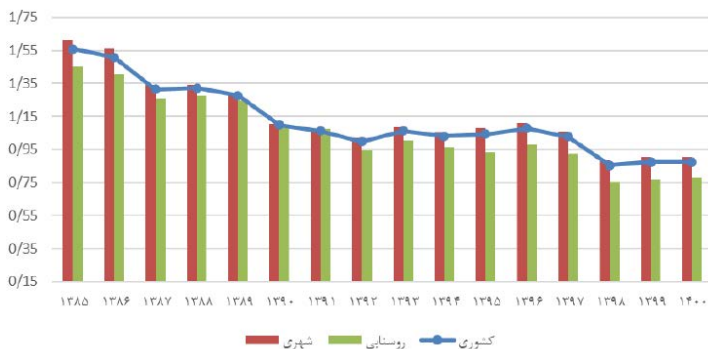
با بازنشستگی، فرد دچار تحولات گوناگونی در حیطه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌شود و به واسطه این انتقال، نیازهایی جدید در بازنشسته شکل می‌گیرد؛ پس ضروری است نیازهای بازنشستگان مورد ارزیابی قرار بگیرد. برنامه‌ریزی متناسب با اولویت‌های بازنشستگان، می‌تواند کیفیت زندگی بازنشستگان را دستخوش تغییرات مثبت کند. شناخت اولویت‌ها و نیازهای بازنشستگان و شناسایی وضعیت کنونی‌شان از نظر تأمین نیازها، اولین گامی است که باید برای برنامه‌ریزی دقیق، صورت گیرد.

مرکز راهبردهای بازنشستگی صبا در گزارشی با عنوان «شناسایی و طبقه‌بندی اولویت‌های زندگی بازنشستگان صندوق بازنشستگی کشوری» در قالب یک پیمایش با نمونه ۱۲۰۰ نفری در سطح کشور، به شناسایی و اولویت‌بندی نیازهای بازنشستگان در این صندوق پرداخته است. در ادامه این گزارش اهم نتایج این پژوهش ارائه شده است.

نمای کلی صندوق بازنشستگی کشوری و بازنشستگان

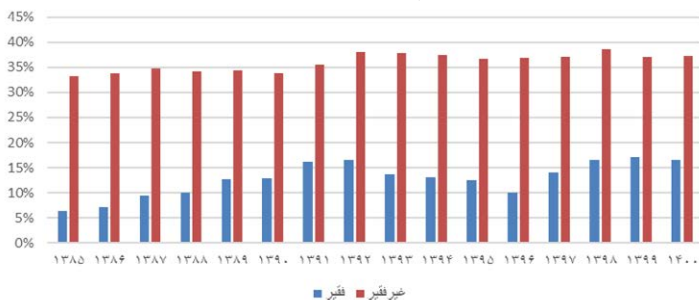
صندوق بازنشستگی کشوری تا پایان زمستان ۱۴۰۲ به بیش از یک میلیون و هفتصد هزار حقوق بگیر (بازنشستگان، از کارافتادگان، شاغلان و بازنشستگان متوفی)، مستمری پرداخت کرده است. نسبت پشتیبانی این صندوق در شرایط حاضر به ۰/۵ رسیده است که در مقایسه با حداقل نسبت پشتیبانی (نسبت پشتیبانی ۳) اختلاف قابل توجهی دارد. کاهش ورودی‌های این صندوق به واسطه تغییرات جمعیتی و موقتی‌سازی کار در دو دهه اخیر، همراه با سال‌خورده‌تر شدن جمعیت این صندوق منجر شده توازن میان ورودی‌ها و خروجی‌های صندوق بازنشستگی کشوری بهم بخورد.

برهم‌خوردگی توازن میان ورودی و خروجی صندوق بازنشستگی کشوری در کنار بدهی‌های دولت به این صندوق، مشکلات عدیده‌ای را برای صورت‌حساب‌های مالی صندوق بازنشستگی کشوری ایجاد کرده است. همچنین نرخ‌های تورم بالا در کنار رشد اقتصادی پایین در دو دهه اخیر، منجر به کاهش رفاه خانوارهای ایرانی شده است. وضعیت کلی اقتصاد کلان از دهه ۱۳۹۰ تاکنون به گونه‌ای پیش رفته که نه تنها آمار فقر با رشد قابل توجهی همراه بوده، بلکه فاصله‌ی خانوارهای بالای خط فقر نیز از خط فقر کمتر شده است. اگرچه برخورداری از شغل رسمی و بیمه احتمال درگیر شدن با فقر را کمتر می‌کند اما بر اساس گزارش وضعیت فقر و ویژگی فقر در دهه گذشته (دهه ۹۰) درصد شاغلان و غیرشاغلان در دهه اخیر یکسان بود و ۱۶/۵ درصد از فقرا دارای شغل رسمی هستند (کاویانی، ۱۴۰۲).

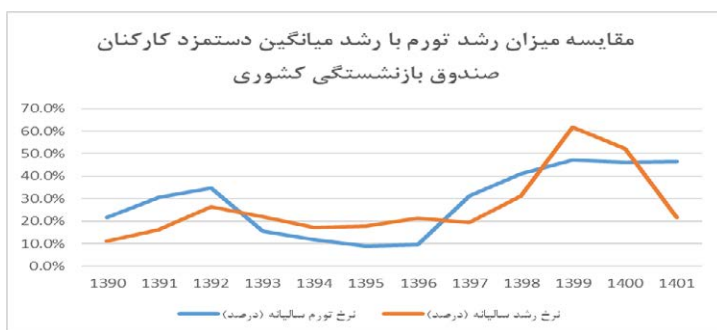
نمودار ۱: فاصله خانوارهای بالای خط فقر نسبت به خط فقر (درصد)
منبع: وضعیت فقر و ویژگی فقرا در دهه گذشته (دهه ۹۰)

کاهش درآمد سرانه از سال‌های ۱۳۹۷ تاکنون منجر شده فاصله‌ی غیرفقرا با فقرا کمتر شده و احتمال سقوط طبقات متوسط به زیر خط فقر افزایش پیدا کند. در این شرایط حقوق‌بگیران صندوق بازنشستگی کشوری هم متناسب با شرایط کلی جامعه مستثنی نبوده و فاصله‌ی آن‌ها نیز تا خط فقر کاهش پیدا کرده است.

نمودار ۲: درصد خانوارهای دارای سرپرست خانوار با شغل رسمی (بیمه پرداز) به تفکیک فقرا و غیرفقرا
منبع: وضعیت فقر و ویژگی فقرا در دهه گذشته (دهه ۹۰)

مقایسه‌ی میان میزان رشد تورم با رشد میانگین میانگین حقوق‌بگیران (مستمری‌بگیران) کارکنان صندوق بازنشستگی کشوری حاکی از آن است که اگرچه به واسطه‌ی متناسب‌سازی دستمزدها در بازه‌هایی از تورم پیشی گرفته‌اند اما بلافاصله در سال‌های بعد با تورم جبران شده‌اند و از آن عقب افتاده‌اند. اگرچه این گزارش در پی تایید بر متناسب‌سازی چندباره‌ی حقوق بازنشستگان به دلیل تبعات مالی آن نیست، اما فاصله‌ی میان تورم و دستمزد (مستمری) مولفه‌ای مهم جهت نزدیک شدن افراد به خط فقر خواهد بود.

نمودار ۳: مقایسه میزان رشد تورم با رشد میانگین حقوق‌بگیران (مستمری‌بگیران) کارکنان صندوق بازنشستگی کشوری

شمای کلی مشارکت‌کنندگان پیمایش

در پیمایش «شناسایی و طبقه‌بندی اولویت‌های زندگی بازنشستگان صندوق بازنشستگی کشوری» مولفه‌هایی نظیر سن، جنس، تحصیلات، وضعیت تأهل، سال‌های گذشته از زمان بازنشستگی فرد و ... مورد بررسی قرار گرفتند تا نمونه آماری بتواند نمایانگر وضعیت صحیحی از جامعه کل باشد. برای شناخت بهتر مشارکت‌کنندگان اولویت‌دارترین مولفه‌ها در ادامه بیان می‌شوند.

جدول فراوانی سنی پاسخگویان حاکی از آن است که ۴۲/۵ درصد از مشارکت کنندگان در بازه سنی ۶۵ تا ۷۵ سال هستند. میانگین سنی مشارکت کنندگان ۶۳/۱۷ است که به میانگین سن افراد در آستانه‌ی بازنشستگی نیز نزدیک است.

جدول ۱: فراوانی سنی پاسخگویان

درصد فراوانی	فراوانی	سن
۶,۷	۸۰	کمتر از ۵۵
۳,۳	۳۹۷	۵۵ تا ۶۵
۴۲,۵	۵۰۷	۶۵ تا ۷۵
۱۷,۵	۲۰۹	۷۵ به بالا
۱۰۰	۱۱۹۳	جمع کل
۶۳,۱۷		میانگین

در این پیمایش ۶۷ درصد از مشارکت کنندگان مرد و ۳۲ درصد از مشارکت کنندگان را زنان تشکیل داده‌اند.

جدول ۲: فراوانی جنسی پاسخگویان

درصد فراوانی	فراوانی	جنس
۳۲,۲	۳۸۶	زن
۶۷,۸	۸۱۴	مرد
۱۰۰	۱۲۰۰	جمع کل

بر اساس جدول فراوانی وضعیت تحصیلات مشارکت کنندگان، ۳۰ درصد از پاسخ دهندگان مدرک تحصیلی فوق لیسانس داشته و ۲۵ درصد از مشارکت کنندگان دارای مدرک تحصیلی دیپلم می‌باشند.

جدول ۳: فراوانی وضعیت تحصیلات پاسخگویان

درصد فراوانی	تحصیلات
۰.۸	بی سواد
۶.۶	ابتدایی
۵.۳	راهنمایی
۱.۸	دبیرستان
۲۵.۶	دیپلم
۲۳	فوق دیپلم
۳۰.۳	لیسانس
۵	فوق لیسانس
۱.۸	دکتری
۱۰۰	جمع کل

از میان مشارکت کنندگان ۸۸ درصد متأهل بوده و باقی مانده افراد مجرد (از مجرد قطعی تا فوت همسر یا متارکه) هستند.

جدول ۴: فراوانی وضعیت تأهل پاسخگویان

درصد فراوانی	فراوانی	وضعیت تأهل
۸۸.۸	۱۰۶۵	متأهل
۳	۳۶	مجرد (متارکه)
۷.۲	۸۶	مجرد (فوت همسر)
۱.۱	۱۳	مجرد
۱۰۰	۱۲۰۰	جمع کل

جدول فراوانی سال‌های بازنشستگی پاسخگویان نشان می‌دهد بیش از ۸۹ درصد از مشارکت‌کنندگان در بازه‌ی بیست سال ابتدای بازنشستگی هستند و بیشترین فراوانی متعلق به سال‌ها ۱۰ تا ۱۵ سال پس از بازنشستگی با درصد ۲۷/۸ می‌باشد.

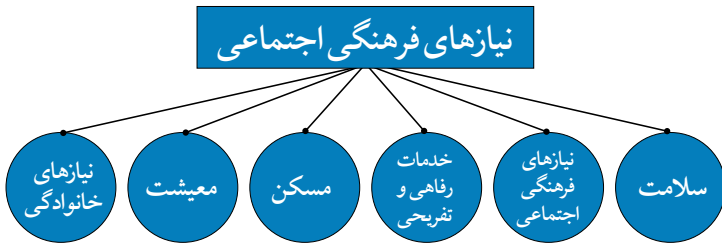
جدول ۵: فراوانی سال‌های بازنشستگی پاسخگویان

درصد فراوانی	سال‌های بازنشستگی
۲۲,۸	کمتر از ۵ سال
۱۹,۷	۵ تا ۱۰ سال
۲۷,۸	۱۰ تا ۱۵ سال
۱۹,۶	۱۵ تا ۲۰ سال
۵	۲۰ تا ۲۵ سال
۳,۲	۲۵ تا ۳۰ سال
۱,۹	بیشتر از ۳۰ سال
۱۰۰	جمع کل
۱۲,۴۹	میانگین

نیازهای بازنشستگان

بر اساس پیمایش صورت گرفته در این پژوهش نیازها و مطالبات بازنشستگان ذیل شش شاخص که پراهمیت‌دار تر در میان بازنشستگان این صندوق بوده است، دسته‌بندی شده است. این موارد به شرح زیر می‌باشند:

۱. سلامت
۲. نیازهای خانوادگی
۳. معیشت
۴. مسکن
۵. خدمات رفاهی و تفریحی
۶. نیازهای فرهنگی اجتماعی

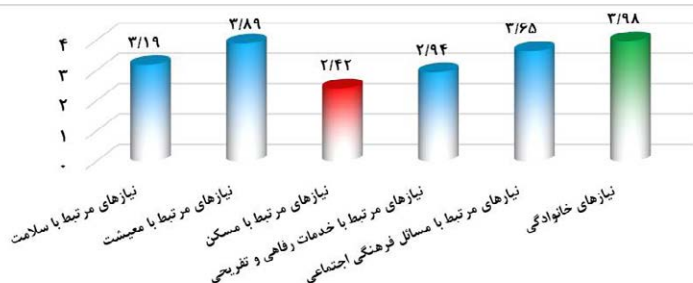
نمودار ۴: شاخص‌های مرتبط با نیازها و مطالبات بازنشستگان

پس از آن هر کدام از این نیازها با شاخص‌ها و گویه‌های مختلف مورد سنجش قرار گرفته است و برای سنجش هر یک از مولفه‌ها و شاخص‌ها (به صورت کلی)، آن‌ها در دو سطح میزان اولویت و میزان دسترسی مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. در این گزارش، ابتدا از پاسخگویان خواسته شده تا «اولویت» هر یک از شاخص‌ها را مشخص کنند و در وهله دوم «میزان دسترسی» خود به آن شاخص را ارزیابی کنند تا علاوه بر اهمیت و اولویت هر شاخص، میزان دسترسی به آن اولویت نیز مورد بررسی قرار گیرد.

اولویت‌های زندگی بازنشستگان

جدول زیر میانگین اولویت هر یک از نیازها و مطالبات را برای بازنشستگان نشان می‌دهد. بر اساس نتایج به دست آمده از این گزارش، نیازهای خانوادگی بالاترین اولویت را در میان بازنشستگان صندوق بازنشستگی کشوری به خود اختصاص داده و میانگین آن ۳/۹۸ از ۵ است. نیازهای مرتبط با معیشت با میانگین ۳/۸۹ و نیازهای فرهنگی و اجتماعی با میانگین ۳/۶۵ در رده‌های بعدی قرار دارند. جدول ۶: اولویت‌بندی نیازها و مطالبات از منظر بازنشستگان

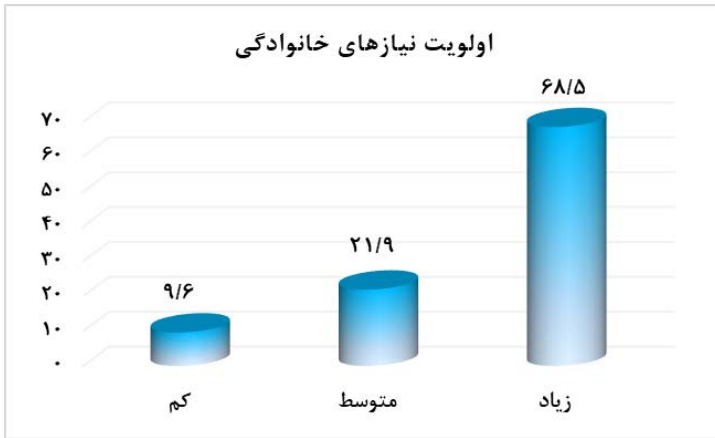
شاخص	میانگین اولویت‌ها از پنج
سلامت	۳/۱۹
نیازهای خانوادگی	۳/۹۸
معیشت	۳/۸۹
مسکن	۲/۴۲
خدمات رفاهی و تفریحی	۲/۹۴
نیازهای فرهنگی و اجتماعی	۳/۶۵

نمودار ۵: اولویت‌بندی نیازها و مطالبات از منظر بازنشستگان

نیازهای خانوادگی اولویت دار کدامند؟

چنانکه در نمودار و جدول فوق مشاهده شد، برای بازنشستگان نیازهای خانوادگی دارای بیشترین اولویت بود. ۶۸/۵ درصد بازنشستگان این نیاز را زیاد، ۲۱/۹ درصد متوسط و کمتر از ده درصد این شاخص را دارای اولویت کم ارزیابی کرده‌اند.

نمودار ۶: اولویت نیازهای خانوادگی از منظر بازنشستگان

نیازهای خانوادگی مرتبط با مسائلی است که میان اعضای خانواده وجود دارد. مسائلی همچون رابطه مناسب با فرزندان و همسر، وجود منزلت و آرامش در خانواده و نگرانی‌های مربوط به شغل، ازدواج، مسکن و تحصیلات فرزندان از جمله مولفه‌های بررسی این شاخص هستند. در میان گویه‌های مربوط به نیازهای خانوادگی، بیش از ۹۴ درصد اولویت زیادی به رابطه مناسب با همسر، ۹۳ درصد به رابطه مناسب با اعضا خانواده و ۸۶ درصد به داشتن منزلت و آرامش در خانواده اشاره کرده‌اند. نگرانی در خصوص شغل، مسکن، ازدواج و تحصیلات فرزندان نیز در رتبه‌های بعدی

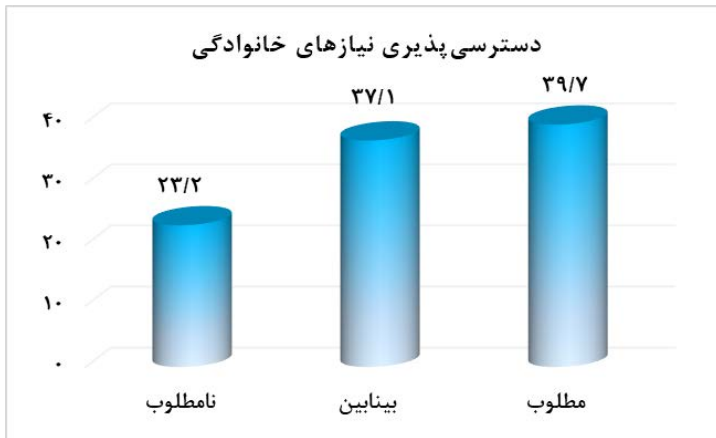
قرار داشته‌اند که در جدول زیر مشخص شده است.

جدول ۷: اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با نیازهای خانوادگی از منظر
بازنشستگان

زیاد	متوسط	کم	گویه‌های مرتبط با نیازهای خانوادگی
۹۴/۳	۴/۱	۱/۷	رابطه مناسب با همسر
۹۳/۳	۴/۵	۲/۳	رابطه مناسب با اعضا خانواده
۸۶/۵	۱۲/۵	۱	داشتن منزلت و آرامش در خانواده
۶۷/۲	۸/۴	۲۴/۴	مسائل نگرانی مربوط به شغل فرزندان
۶۴/۱	۱۳/۳	۲۲/۵	مسائل و نگرانی مربوط به مسکن فرزندان
۶۰/۸	۱۰/۴	۲۸/۸	مسائل و نگرانی مربوط به ازدواج فرزندان
۵۷/۱	۱۱/۶	۳۱/۳	مسائل و نگرانی مربوط به تحصیلات فرزندان

دسترسی به نیازهای خانوادگی از منظر بازنشستگان چگونه است؟

۳۹/۷ درصد از پاسخگویان وضعیت دسترسی خود به نیازهای خانوادگی را مطلوب ارزیابی کرده، ۳۷ درصد وضعیت بینابینی گزارش کرده و ۲۳/۲ درصد وضعیت دسترسی پذیری به نیازهای خانوادگی را نامطلوب ارزیابی کرده‌اند.

نمودار ۷: دسترسی پذیری به نیازهای خانوادگی از منظر بازنشستگان

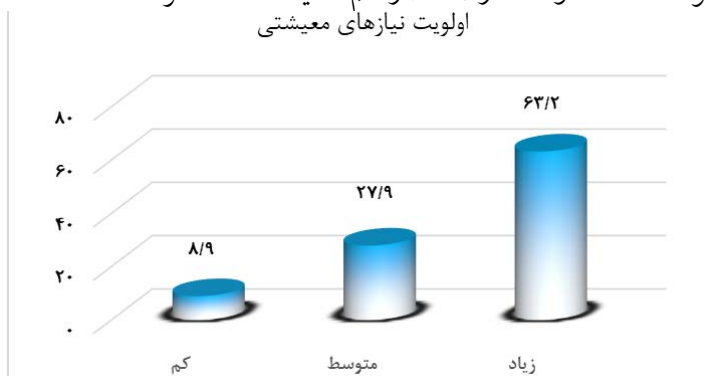
در بین گروه‌های مربوط به دسترسی پذیری نیازهای خانوادگی، کمترین میزان دسترسی مرتبط با «مسائل و نگرانی مرتبط با فرزندان» است. میزان دسترسی‌پذیری به شغل فرزندان، مسکن فرزندان و ازدواج فرزندان نامطلوب گزارش شده است.

جدول ۸: دسترسی پذیری به نیازهای خانوادگی از منظر بازنشستگان

گویه های مرتبط با نیازهای خانوادگی	نامطلوب	بینابین	مطلوب
مسائل و نگرانی مربوط به شغل فرزندان	۵۱/۱	۲۰/۵	۲۸/۴
مسائل و نگرانی مربوط به مسکن فرزندان	۵۰/۵	۱۸/۷	۳۰/۸
مسائل و نگرانی مربوط به ازدواج فرزندان	۴۳/۳	۲۲/۸	۳۳/۸
مسائل و نگرانی مربوط به تحصیلات فرزندان	۲۴/۴	۲۴/۲	۵۱/۴
رابطه مناسب با اعضا خانواده	۳/۳	۱۶/۳	۸۰/۴
داشتن منزلت و آرامش در خانواده	۳/۱	۲۲/۶	۷۴/۴
رابطه مناسب با همسر	۲/۸	۱۵/۶	۸۱/۷

نیازهای معیشت؛ دومین اولویت بازنشستگان:

نیازهای معیشتی دومین اولویت متقدم برای بازنشستگان است. نمودار زیر نشان می‌دهد ۶۳/۲ درصد از بازنشستگان این اولویت را پراهمیت اظهار کرده‌اند، ۲۷/۹ درصد نیازهای معیشتی برای بازنشستگان، اهمیت متوسط داشته و ۸/۹ درصد آن را کم اهمیت قلمداد کرده‌اند.

نمودار ۸: اولویت نیازهای معیشتی از منظر بازنشستگان

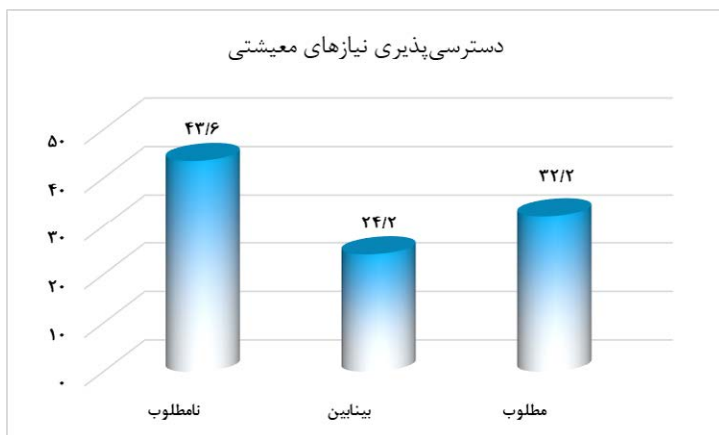
اولویت نیازهای معیشت بازنشستگان با چهار مولفه‌ی تأمین مناسب نیازهای غذایی، پرداخت قبوض، حمل و نقل مناسب و ارزان قیمت و داشتن پس‌انداز مناسب ارزیابی می‌شود. در میان گویه‌های این شاخص، تأمین مناسب نیازهای غذایی تقدم بیشتری نسبت به سایر گویه‌ها دارد و ۷۲ درصد از بازنشستگان به میزان زیادی این مورد را دارای اولویت دانسته‌اند. پرداخت قبوض با ۶۱/۷ درصد، حمل و نقل مناسب و ارزان قیمت با ۵۶/۹ درصد و داشتن پس‌انداز مناسب با ۵۵/۳ درصد در جایگاه‌های بعدی گویه‌های این شاخص قرار گرفته‌اند.

جدول ۹: اولویت‌های معیشتی از منظر بازنشستگان

گویه‌های مرتبط با نیازهای معیشت	کم	متوسط	زیاد
تأمین مناسب نیازهای غذایی، میوه و ...	۲/۹	۲۵/۱	۷۲
پرداخت قبوض	۱۰/۲	۲۸/۲	۶۱/۷
حمل و نقل مناسب و ارزان قیمت	۹/۵	۳۳/۵	۵۶/۹
داشتن پس‌انداز مناسب	۲۴/۴	۲۰/۲	۵۵/۳

دسترسی پذیری نیازهای معیشت برای بازنشستگان چگونه است؟

اگرچه تأمین مناسب نیازهای غذایی در میان گویه‌های معیشت اولویت بالاتری دارد، اما دسترسی این اولویت نشان می‌دهد حدود ۴۳/۶ از شرکت‌کنندگان آن را غیرمطلوب می‌دانند. ۲۴/۲ درصد از بازنشستگان از نظر دسترسی وضعیت بینابینی داشته و تنها ۲، ۳۲ درصد از آن‌ها شرایط را مطلوب اظهار کرده‌اند.

نمودار ۹: دسترسی پذیری نیازهای معیشتی از منظر بازنشستگان

همچنین گویه داشتن پس انداز مناسب با اولویت ۵۵/۳ درصدی، از نظر دسترسی ۵۸/۹ درصد غیرمطلوب ارزیابی شده است. پس از آن حمل و نقل مناسب با ۳۶ درصد، پرداخت قبوض با ۲۹/۱ درصد و تأمین مناسب نیازهای غذایی با ۲۸/۹ درصد نامطلوب ارزیابی شده‌اند.

جدول ۱۰: دسترسی پذیری نیازهای معیشت از منظر بازنشستگان

مطلوب	بینابین	نامطلوب	دسترسی پذیری نیازهای معیشت
۳۸/۵	۳۲/۷	۲۸/۹	تأمین مناسب نیازهای غذایی، میوه و ...
۳۵/۳	۳۵/۶	۲۹/۱	پرداخت قبوض
۲۹	۳۵	۳۶	حمل و نقل مناسب و ارزان قیمت
۱۷/۶	۲۳/۵	۵۸/۹	داشتن پس انداز مناسب

میزان دسترسی بازنشستگان به اولویت‌ها و مطالباتشان چگونه است؟

همان‌گونه که ابتدای متن بیان شد، پس از بررسی اولویت‌های زندگی بازنشستگان و شرح مختصری از دو اولویت متقدم، دسترسی پذیری هر کدام از شاخص‌ها نیز مورد بررسی قرار گرفت. اکنون در یک نمای کلی وضعیت دسترسی پذیری بازنشستگان در شش شاخص نشان داده شده است. چنانکه مشاهده می‌شود نیازهای مرتبط با مسائل فرهنگی و اجتماعی با میانگین ۳/۵۳ بیشترین دسترسی و نیازهای مرتبط با سلامت با میانگین ۲/۵۸ کمترین دسترسی در میان بازنشستگان را به خود اختصاص داده است.

جدول ۱۱: دسترسی پذیری اولویت‌های بازنشستگان

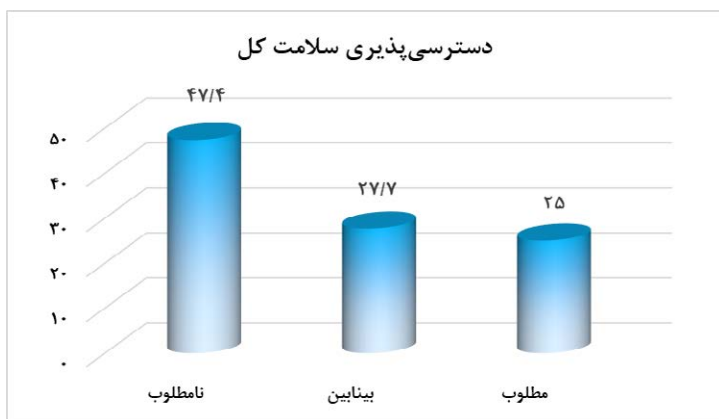
شاخص	میانگین دسترسی پذیری از پنج
سلامت	۲/۵۸
نیازهای خانوادگی	۳/۱۸
معیشت	۲/۸۱
مسکن	۲/۶۱
خدمات رفاهی و تفریحی	۲/۷۹
نیازهای فرهنگی و اجتماعی	۳/۵۳

نمودار ۱۰: دسترسی پذیری اولویت‌های بازنشستگان

نیازهای مرتبط با سلامت؛ کم‌دسترس‌ترین اولویت

سلامت به عنوان یکی از نیازهای مهم بازنشستگان، از نظر دسترسی پذیری پایین‌ترین میانگین را به خود اختصاص داده است. بر اساس نتایج حاصل از گزارش، ۴۷/۴ درصد از بازنشستگان دسترسی به امکانات مرتبط با سلامت را نامطلوب ارزیابی کرده‌اند، ۲۷/۲ درصد شرایط را حد میانه اظهار داشته و ۲۵ درصد قائل به مطلوب بودن دسترسی به سلامت کل بوده‌اند.

نمودار ۱۱: دسترسی پذیری سلامت کل

سلامت بازنشستگان در پنج مولفه بررسی شده و شامل کیفیت خدمات درمانی، نیازهای دارویی، نیازهای بیمه‌ای، نیازهای توان‌بخشی و سلامت عمومی است. میانگین اولویت نیازها در این شاخص (۳/۱۹ از ۵) در مقایسه با میانگین دسترسی به سلامت کل (۲/۵۸ از ۵)، بیشتر است و در واقع می‌توان گفت به میزانی که سلامت برای افراد در اولویت است، در دسترس نیست و بین اولویت و دسترسی در سلامت شکاف وجود دارد. نمودارهای زیر وضعیت دسترسی به مولفه‌های

سلامت در میان بازنشستگان را نشان می‌دهند. بر اساس جدول زیر در میان گویه‌های مربوط به سلامت کل، سلامت عمومی مطلوب‌ترین دسترسی و دسترسی به نیازهای بیمه‌ای غیرمطلوب‌ترین شرایط را از نظر دسترسی داشته‌اند.

جدول ۱۲: دسترسی پذیری گویه‌های سلامت کل

دسترسی پذیری			گویه‌های سلامت کل
مطلوب	بینابین	نامطلوب	
۲۱,۸	۲۶,۶	۵۱,۶	دسترسی پذیری نیازهای بیمه‌ای
۲۳,۸	۳۵,۳	۴۰,۹	دسترسی پذیری کیفیت خدمات درمانی
۳۹,۷	۳۷,۱	۳۴,۲	دسترسی پذیری سلامت عمومی
۳۴,۲	۳۳,۱	۳۲,۷	دسترسی پذیری نیازهای توان‌بخشی
۳۵	۳۳,۶	۳۱,۴	دسترسی پذیری نیازهای دارویی

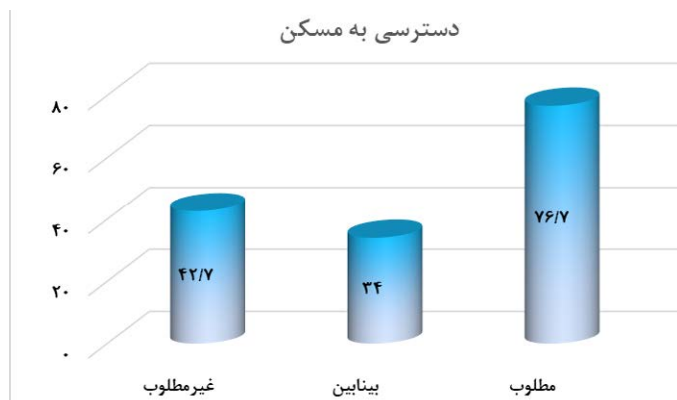
مسکن؛ کم اولویت اما کم دسترس

مسکن همان خدمات مورد نیاز برای سکونت و زیستن خانواده به عنوان یک محیط مسکونی است که در آن تسهیلات عمومی زیست برای انسان مهیا می‌شود. برای تعریف مسکن مولفه‌های تأمین مسکن مناسب برای خانواده، تعویض مسکن، تعمیر، مرمت و نوسازی مسکن در نظر گرفته شده‌اند. قبل از اینکه به شاخص‌های این بخش اشاره کنیم، بهتر است به وضعیت مسکن پاسخگویان که در سؤالات زمینه‌ای پژوهش اشاره شده نگاهی بیفکنیم. جدول فراوانی وضعیت مسکن پاسخگویان نشان می‌دهد حدود ۹۰ درصد از مشارکت‌کنندگان مالک بوده و تنها ۹ درصد از آن‌ها اجاره‌نشین هستند، شناخت این مولفه برای درک بهتر اولویت‌های مشارکت‌کنندگان در حوزه مسکن اهمیت دارد.

جدول ۱۳: وضعیت مسکن پاسخگویان

وضعیت مسکن	درصد فراوانی
مالک	۸۹٫۶
رهن و اجاره	۹٫۱
سازمانی	۳
سایر	۹
جمع کل	۱۰۰

۴۲/۷ درصد از شرکت‌کنندگان وضعیت مسکن را نامطلوب ارزیابی کرده‌اند و تنها ۶/۸ درصد آن را کاملاً مناسب دانسته‌اند. دسترسی به مسکن برای بازنشستگان با در نظر گرفتن متغیر سن، ارتباط مستقیم داشته است و با بالا رفتن سن، این شاخص میانگین بهتری داشته است. همچنین متاهلین نیز وضعیت مطلوب‌تری به سایرین داشته‌اند. دسترسی به مسکن برای ساکنان شهرستان‌ها وضعیت مطلوب‌تری داشته است. با توجه به آنکه نزدیک به نود درصد از پاسخ‌دهندگان مالک مسکن بوده‌اند، میانگین دسترسی با عدد ۲/۶۲ بیشتر از میانگین نیازها ۲/۴۸ بوده است.

نمودار ۱۲: وضعیت دسترسی به مسکن

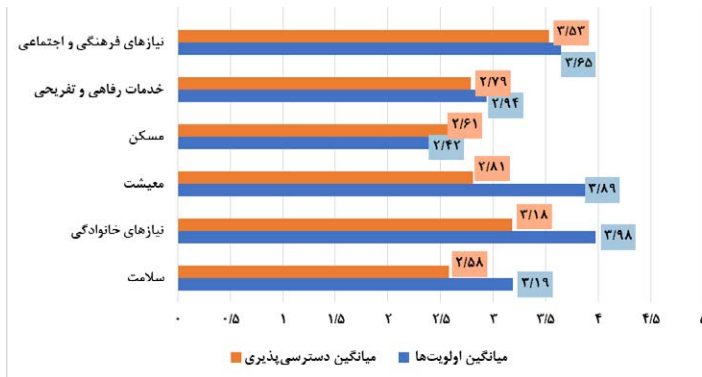
گویه‌های مرتبط با دسترسی‌پذیری مسکن حاکی از آن است که تأمین مسکن مناسب برای خانواده به واسطه‌ی آمار بالای مالک‌بودن بازنشستگان، دسترسی‌پذیری بهتری داشته و تعمیر، مرمت و نوسازی مسکن به واسطه‌ی فرسوده‌شدن مسکن از یک سو و کاهش پس‌انداز برای مرمت و تعمیر خانه، از سوی دیگر این گویه را به کم‌دسترس‌ترین مولفه تبدیل کرده است.

جدول ۱۴: دسترسی‌پذیری مسکن

مطلوب	متوسط	غیرمطلوب	گویه‌های مرتبط با دسترسی‌پذیری مسکن
۲۹/۲	۲۲/۹	۴۷/۹	تعمیر، مرمت و نوسازی مسکن
۳۳	۲۶/۲	۴۰/۸	تعویض مسکن
۵۶/۹	۱۷/۳	۲۵/۹	تأمین مسکن مناسب برای خانواده

نتیجه‌گیری

پیمایش شناسایی و طبقه‌بندی-اولویت‌بندی نیازهای بازنشستگان صندوق کشوری شش شاخص پراهمیت از نگاه بازنشستگان را مورد توجه قرار داده است. این نیازها در دو بعد اولویت و دسترسی پذیری مورد سنجش قرار گرفتند، نمودار زیر به مقایسه میانگین اولویت‌ها و میانگین دسترسی‌پذیری هر اولویت می‌پردازد.

نمودار ۱۳: مقایسه میان میانگین اولویت‌ها و دسترسی‌پذیری شاخص‌ها

■ **نیازهای خانوادگی اولویت‌دارترین نیاز در میان بازنشستگان بوده است.** این شاخص پیرامون نگرانی‌ها و مسائل مربوط به فرزندان شخص بازنشسته و ارتباط وی با همسر و فرزندانش متمرکز است. میان نیازها و دسترسی‌پذیری این نیاز کماکان فاصله وجود دارد. این اولویت با بالا رفتن سن بازنشستگان، روندی نزولی داشته است که می‌توان دلیل آن را حل شدن بخشی از مشکلات مثل تحصیل، اشتغال، ازدواج و مسکن فرزندان که در پی استقلال آن‌ها به وجود می‌آید، دید. همچنین این اولویت در میان کسانی که درآمد آن‌ها به طور میانگین بالاتر از ده میلیون تومان (در سال‌های ۱۳۹۹-۱۴۰۰) بوده است به

کمترین میزان خود می‌رسد، دلیل این کاهش را می‌توان اینگونه استنباط کرد که عمده گویه‌های این شاخص مرتبط با مسائل مالی هستند و از آن‌جا که با بازنشستگی افراد، وضعیت معیشتی آن‌ها تغییر می‌کند و زندگی‌شان وابسته به مستمری می‌شود، نگرانی‌های مالی بیشتر نمایان می‌شود. جدول زیر نشان می‌دهد ۵۴ درصد مشارکت‌کنندگان معتقد بودند وضعیت مالی‌شان پس از بازنشستگی بدتر شده است و تنها ۵ درصد اظهار داشته‌اند شرایط‌شان بهتر شده است. همچنین هرچه تعداد فرزندان تحت تکفل بالاتر بوده، میانگین اولویت مربوط به نیازهای خانوادگی برای بازنشستگان اولویت بالاتری داشته است.

جدول ۱۵: وضعیت مالی بازنشستگان پس از بازنشستگی

وضعیت مالی پس از بازنشستگی	درصد فراوانی
بهبتر شده	۵
تغییری نکرده	۴۰.۶
بدتر شده	۵۴.۴
جمع کل	۱۰۰

■ معیشت شاخص مهم دیگری است که برای بازنشستگان اولویت بالایی داشته است. شکاف میان اولویت و دسترسی در این شاخص بسیار بالا است و میانگین دسترسی آن کمتر از ۳ است. ناپایدارای قیمت اقلام غذایی، حمل و نقل و... به واسطه‌ی نرخ بالای تورم باعث شده تا معیشت به یکی از مهم‌ترین اولویت‌های بازنشستگان تبدیل شود؛ چرا که با افزایش قیمت این اقلام، بخش قابل توجهی از سبد خانوار به سمت هزینه‌های معیشت اختصاص پیدا می‌کند. کمترین دسترسی در معیشت در میان خانواده‌هایی است که ۴ فرزند و یا بیشتر تحت تکفل دارند و می‌توان نتیجه گرفت میان تعداد فرزندان و

دسترسی پذیری به معیشت رابطه معکوس وجود دارد.

■ از آنجا که بخش قابل توجهی از بازنشستگان مالک مسکن بوده‌اند، این اولویت کمترین اهمیت را در میان شاخص‌های مورد بررسی پیدا کرده است. لازم توجه است که پایین بودن اولویت مسکن را نباید به همه بازنشستگان تعمیم داد؛ چرا که بخش قابل توجهی از مشارکت‌کنندگان خود مالک هستند و این شاخص کمتر برایشان اولویت‌مند است. حال آن که کماکان بخش قابل توجهی از سبد معیشت مردم، صرف مسکن می‌شود. پس کم اولویت بودن آن در این گزارش به معنای کم اهمیت بودن تأمین مسکن مناسب برای بازنشستگان نیست. چرا که با بالاتر رفتن نرخ تورم در دهه‌های اخیر، امکان پس‌انداز برای کارکنان کمتر از دهه‌های قبل شده و احتمال دارد آمار بالای مالک بودن بازنشستگان، روندی نزولی را طی کند.

■ همه ۵ مولفه سلامت نرخ نسبتاً بالایی را در اولویت‌ها نشان می‌دهند. در میان مولفه‌های شاخص سلامت، گویه‌ی سلامت عمومی میانگینی بالاتر از کل شاخص سلامت داشته است. سطح دسترسی‌ها در این نیاز در مقایسه با اولویت شرکت‌کنندگان حاکی از شکاف موجود در این حوزه است. سطح دسترسی به سلامت عمومی رابطه معنادارای با سطح درآمد داشته و با افزایش درآمد، بهبود سلامت عمومی حاصل شده است.

نیازهای توان‌بخشی نیز کمترین میانگین را به خود اختصاص داده است. بالاتر بودن سطح دسترسی پذیری این مولفه در مقایسه با اولویت آن در میان مشارکت‌کنندگان موید تأمین شدن این نیاز در درون خانواده‌ها است که احتمال دارد در سال‌های اخیر دستخوش تغییرات شود. نیازهای دارویی نیز از آنجا که با رشد جمعیت، افزایش پیدا می‌کند

در میان کسانی که کمتر از ۵ سال از بازنشستگی‌شان می‌گذشت کمترین اولویت را دارا بودند، چرا که طبیعی است با افزایش سن و بروز بیماری‌ها نیاز به دارو افزایش پیدا می‌کند.

■ نیازهای فرهنگی و اجتماعی دسترسی‌پذیری بالایی دارند. از آنجا که به واسطه‌ی بازنشستگی شخص از بخشی (یا همه) فعالیت‌های اقتصادی خود کنار می‌کشد و ارتباطش با جامعه کمتر می‌شود، پر شدن این خلأ اهمیت بالایی برای بازنشستگان پیدا می‌کند. بالاتر رفتن سن یکی از عوامل موثر در کاهش این اولویت برای بازنشستگان است و گروه‌های سنی ۵۵ تا ۶۵ سال و ۶۵ تا ۷۵ سال اولویت بالاتری را برای این شاخص اظهار کرده‌اند. با افزایش سطح سواد سطح دسترسی به نیازهای فرهنگی و اجتماعی بهتر شده و هرچه تعداد فرزندان تحت تکفل کمتر شده، فرصت کافی برای تأمین این نیازها ایجاد شده است.

■ اولویت خدمات رفاهی و تفریحی نسبت به شاخص‌ها جایگاه پایینی را کسب کرده است. اگرچه میانگین اولویت این شاخص کم نیست اما دلیل کم‌اولویت‌تر بودن آن در میان شاخص‌های دیگر را می‌توان فراغت‌محور بودن آن در مقایسه با اولویت‌های اقتصادی‌تر دید. بالاتر رفتن سن یکی از شاخص‌های موثر در کاهش اقبال و اولویت برای خدمات رفاهی و تفریحی است.

پیشنهادات سیاستی:

در مجموع می‌توان گفت به جز دو اولویت مسکن و توان‌بخشی (از شاخص سلامت)، که دسترسی‌پذیری‌شان بیشتر از اولویت‌های دیگر بوده است، در سایر شاخص‌ها و گویه‌ها دسترسی‌پذیری کمتر از اولویت بوده است. در واقع افراد کمتر از آنچه یک نیاز برایشان اولویت دارد به آن دسترسی دارند و میان اولویت‌ها و دسترسی شکاف وجود دارد. این شکاف در شاخصی مثل معیشت به ۱/۰۸ واحد از پنج می‌رسد که خود بیانگر عمیق بودن آن است. در ادامه متناسب با اهمیت هر کدام از شاخص‌ها و برای مرتفع ساختن فاصله‌ی میان هر اولویت و دسترسی‌پذیری آن، پیشنهادهای برای برنامه‌ریزی دقیق‌تر در این زمینه مطرح می‌شوند:

- معیشت و نیازهای خانوادگی: افراد به واسطه شغلشان، خود را هویت‌یابی می‌کنند و بخش مهمی از تنظیمات زندگی آنان وابسته به شغل است. با بازنشستگی و خروج از سازمان، به‌نحوی سامان زندگی آن‌ها بهم ریخته و فرد دچار چالش‌های متعددی در روابط اجتماعی می‌شود. یکی از مواردی که در این پژوهش مطرح شده است، چالش ارتباط با اعضای خانواده بوده است. گویی فرد پس از بازنشستگی با نوعی سردرگمی مواجه می‌شود که ارتباطات خانوادگی فرد را دچار خدشه می‌کند. اگرچه سازمان بازنشستگی کشوری متکفل تهیه «برنامه خروج کارکنان» از سازمان‌هایی که افراد در حال خدمت در آن هستند، نیست، ولی چون متکفل نیازهای آنان در زمان بازنشستگی است و بخشی از این چالش‌ها ریشه در نحوه خروج بازنشستگان از سازمان‌های مختلف دارد، می‌تواند با امضای تفاهم‌نامه و همکاری با وزارت آموزش و پرورش، جهاد کشاورزی و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (که

بیشترین تعداد بازنشستگان مربوط به این ارگان‌ها می‌باشد) برنامه خروج متناسب با نیازهای دوران بازنشستگی تهیه نماید.

در میان شاخص‌های دیگر شاخص‌های معیشت و نیازهای خانوادگی ابعاد اقتصادی-معیشتی بیشتری داشته‌اند. با توجه به شکاف میان مستمری‌های فرد بازنشسته با حقوق دریافتی‌اش در دوران اشتغال، پیشنهاد متناسب‌سازی چندباره حقوق بازنشستگان (با توجه به بار مالی آن برای صندوق بازنشستگی کشوری) توصیه‌ی بسزایی نخواهد بود. اما افزایش حمایت‌های خرد و ماهیانه برای بازنشستگان که حجم مالی آن کمتر از متناسب‌سازی است و اثرات آن در زندگی روزانه بازنشستگان قابل توجه است، می‌تواند اقدامی مثبت باشد.

گزارش «ارزیابی تأثیر بسته‌های سیاست‌های حمایتی بر قدرت خرید بازنشستگان صندوق بازنشستگی کشوری (با تأکید بر بسته‌های تخفیفی و تقسیمی)» نشان می‌دهد از میان اقدامات رفاهی صورت گرفته در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ که به صورت تخفیفی و تقسیمی به بازنشستگان ارائه شده بیش از پنجاه درصد بازنشستگان تنها از تسهیلات خرید از فروشگاه‌های رفاه استفاده کرده‌اند، حال آن‌که از میان مخارج مربوط به این طرح تنها ۴ درصد از منابع به فروشگاه‌های رفاه اختصاص یافته بود. این اقبال گسترده می‌تواند نشان‌دهنده اهمیت طرح‌های حمایتی خرد برای بهبود زندگی روزانه بازنشستگان باشد.

همچنین علیرغم امکان خرید لوازم خانگی برای بازنشستگان، این امکان کمتر مورد استقبال قرار گرفته و یا سهم قابل توجهی از آن به اعضای خانواده فرد بازنشسته (مثل فرزندان) اختصاص پیدا کرده است. اگرچه تصور می‌شود با این اقدام هدف مدنظر برای حمایت از بازنشسته‌ها اصابت پیدا نکرده است اما وجود این گونه

حمایت خود به تقویت روابط بازنشسته با اعضای خانواده نیر منجر می‌شود که از اولویت‌های مهم برای بازنشستگان بوده است.

استفاده از امکانی نظیر رسوب پول‌هایی که بیمه‌پردازان در طول پرداخت حق بیمه در بانک به مدت سی سال زمان خدمت‌شان جمع‌آوری کرده‌اند به عنوان امتیازی برای دریافت وام جهت خرید لوازم خانه و یا مسکن نیز می‌تواند پیشنهادی بهینه برای رفع بخشی از نیازهای بازنشستگان باشد.

- سلامت: سلامت از نظر دسترسی‌پذیری پایین‌ترین میانگین را به خود اختصاص داده است، نیازهای بیمه‌ای و کیفیت خدمات درمانی از میان مولفه‌های سلامت، وضعیت نامطلوب‌تری داشته‌اند. بر همین اساس ارتقای دسترسی راحت‌تر به مراکز درمانی و همچنین ارتقای گستردگی پوشش بیمه‌ای و سطح تأمین مالی بیمه برای داروها و خدمات درمانی، می‌تواند خلأهای موجود را بهبود ببخشد. همچنین اگرچه اولویت نیازها توان بخشی در میان نسل حاضر از بازنشستگان جایگاه بالایی کسب نکرده است اما با توجه به گذر از پنجره جمعیتی و ورود به دوره سالمندی احتمال می‌رود این نیاز با رشد قابل توجهی همراه باشد، بر همین اساس توجه به این گویه برای نسل‌های بعد الزام‌آور است. همچنین وجود سازمان‌های مشارکت‌محوری همچون خانه امید برای آموزش‌های سلامت در دوران سالمندی و بهبود سلامت بازنشستگان می‌تواند امری راهگشا باشد. تاکید بر بهداشت به عنوان پیشگیری پیش از رخ دادن بیماری نیز از طریق خانه‌های امید امکان‌پذیر خواهد بود.

- مسکن: اگرچه شاخص مسکن اولویت بالایی در میان بازنشستگان نداشته اما وضعیت دسترسی آن نیز مطلوب نبوده است. به نظر می‌رسد دلیل عمده اولویت نداشتن مسکن، وضعیت بهتر اقتصادی در نسل‌های قبلی بازنشستگان است؛ چرا که در شرایط اقتصادی سابق توانسته‌اند ضمن پس‌انداز، نیاز مسکن خود را از طریق خرید مسکن تهیه کنند. بر همین اساس سهم هزینه مسکن در سبد این خانوارها اندک است، اما به نظر می‌رسد در نسل جدید بازنشستگان، سهم هزینه مسکن در خانوار افزایش یافته است چرا که با رشد تورم در دهه‌های اخیر امکان پس‌انداز و خرید مسکن برای کارمندان و حقوق‌گیران کاهش یافته است و از سوی دیگر آن دسته از کارمندان و بازنشستگانی که موفق به خرید خانه شده‌اند، با گذر زمان توان مالی تعمیر آن را نداشته‌اند. با توجه به استهلاک مسکن فعلی مالکان مسکن، وجود تسهیلاتی از جمله وام‌های کم بهره برای تعمیر مسکن بازنشستگان نیز می‌تواند راهگشا باشد. همچنین برای آن دسته از کارکنان و مستمری‌بگیرانی که تاکنون مالک مسکن نشده‌اند، صندوق بازنشستگی کشوری با بررسی پیش‌دستانه باید دلایل آن را بررسی کرده تا بتواند برای آن تمهیداتی بیاندیشد. در این زمینه استفاده از ظرفیت‌های هلدینگ صبا عمران نیز توصیه می‌شود.

- نیازهای فرهنگی و خدمات رفاهی و تفریحی: تغییر معنای بازنشسته و سالمند در مواجهه با معنای عرفی آن در دهه‌های قبل از یک سو و جدا شدن بازنشسته از جامعه به واسطه بازنشستگی اش از سوی دیگر تبعات گوناگونی بر زندگی شخص خواهد گذاشت. بر همین اساس قطع نشدن ارتباط شخص بازنشسته با جامعه می‌تواند اثرات مثبتی بر روحیه و جایگاه اجتماعی فرد داشته

باشد. این حفظ ارتباط به شکل تداوم اشتغال بازنشسته، پس از بازنشستگی در جایگاه‌های شغلی دیگر و یا حضور فعال در گروه‌های اجتماعی دانست. اگرچه در همین راستا تاکنون ۵۳ «خانه امید» به عنوان مهم‌ترین میانجی ارائه خدمات صندوق بازنشستگی کشوری به بازنشستگان احداث شده است اما افکارسنجی‌ها نشان می‌دهد نتایج رضایت‌بخشی از خانه‌های امید وجود ندارد. بر اساس پیمایش صورت گرفته در موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا حدود ۹۰ درصد از بازنشستگان تا سال ۱۴۰۰، نام خانه‌های امید را نیز نشنیده بودند و این نام فقط برای گوش ۱۰ درصد از بازنشستگان آشنا بود (حبیب‌پور، ۱۴۰۰: ۱۷۵-۱۸۰). به نظر می‌رسد احیای خانه‌های امید به منظور ارتقای کیفیت زندگی بازنشستگی و مشارکت موثر آنان در فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی، نیازمند توجه ویژه مدیران صندوق بازنشستگی کشوری است. بروز و ظهور امکان‌تکامل‌یافتگی اعضای این صندوق می‌تواند امکان آموزش را تسهیل بخشیده و بستری مناسب برای برطرف کردن بخشی از نیازهای خانوادگی، معیشتی، مهارتی و اجتماعی آنان شود.

وجود خدمات رفاهی تفریحی برای بازنشستگان و خانواده‌هایشان با توجه به امکانات موجود صندوق بازنشستگی کشوری، نه تنها می‌تواند دسترسی‌پذیری این شاخص را ارتقا دهد. بلکه با در نظر گرفتن تسهیلات و طرح‌های تخفیفی برای فرد بازنشسته و خانواده‌اش در راستای نیازهای خانوادگی بازنشسته نیز موثر واقع شود. علاوه بر آن استفاده از امکان‌های موجود در صندوق بازنشستگی کشوری نظیر هولدینگ‌های این صندوق، می‌تواند اثربخش باشد.

پیوست:

-جدول: مقایسه افزایش میانگین دستمزد کارکنان صندوق بازنشستگی
کشوری از اواسط دهه پنجاه تاکنون.

سال	میانگین حقوق، حقوق بگیران (ریال)	نرخ تورم سالانه	نرخ رشد سالانه (درصد)
۱۳۵۴	۲۱,۴۱۲	۹.۹٪	-
۱۳۵۵	۲۳,۵۵۳	۱۶.۶٪	۱۰٪
۱۳۵۶	۲۷,۵۷۰	۲۵.۱٪	۱۷٪
۱۳۵۷	۳۰,۳۸۴	۱۰.۰٪	۱۰٪
۱۳۵۸	۳۳,۴۲۲	۱۱.۴٪	۱۰٪
۱۳۵۹	۳۷,۳۲۸	۲۳.۵٪	۱۲٪
۱۳۶۰	۴۰,۲۷۶	۲۲.۸٪	۸٪
۱۳۶۱	۴۱,۷۵۵	۱۹.۳٪	۴٪
۱۳۶۲	۴۲,۰۹۱	۱۴.۸٪	۱٪
۱۳۶۳	۴۴,۲۵۲	۱۰.۴٪	۵٪
۱۳۶۴	۴۴,۲۶۱	۶.۹٪	۰٪
۱۳۶۵	۴۴,۶۲۲	۲۳.۷٪	۱٪
۱۳۶۶	۴۵,۶۸۸	۲۷.۷٪	۲٪
۱۳۶۷	۴۶,۲۰۵	۲۸.۹٪	۱٪
۱۳۶۸	۴۷,۸۱۱	۱۷.۴٪	۳٪
۱۳۶۹	۶۹,۹۸۲	۹.۰٪	۴۶٪
۱۳۷۰	۸۶,۲۳۹	۲۰.۷٪	۲۳٪
۱۳۷۱	۱۱۴,۹۱۱	۲۴.۴٪	۳۳٪
۱۳۷۲	۱۴۸,۷۳۱	۲۲.۹٪	۲۹٪
۱۳۷۳	۱۸۸,۳۱۵	۳۵.۳٪	۲۷٪
۱۳۷۴	۲۱۷,۵۸۰	۴۹.۴٪	۱۶٪
۱۳۷۵	۲۵۳,۶۹۹	۲۳.۳٪	۱۷٪
۱۳۷۶	۳۱۵,۵۳۱	۱۷.۳٪	۲۴٪
۱۳۷۷	۳۹۰,۰۱۳	۱۸.۱٪	۲۴٪
۱۳۷۸	۴۶۱,۰۲۳	۲۰.۱٪	۱۸٪
۱۳۷۹	۶۱۷,۴۹۹	۱۲.۶٪	۳۴٪
۱۳۸۰	۷۷۱,۷۱۶	۱۱.۴٪	۲۵٪
۱۳۸۱	۱,۰۴۷,۶۵۱	۱۵.۸٪	۳۶٪
۱۳۸۲	۱,۲۱۹,۴۹۶	۱۵.۶٪	۱۶٪
۱۳۸۳	۱,۴۵۹,۷۸۳	۱۵.۳٪	۲۰٪
۱۳۸۴	۱,۷۱۸,۵۰۳	۱۰.۴٪	۱۸٪
۱۳۸۵	۲,۲۲۳,۲۱۹	۱۱.۹٪	۳۵٪

۷۶٪	۱۸.۴٪	۴,۰۹۷,۰۸۳	۱۳۸۶
۱۵٪	۲۵.۴٪	۴,۶۹۹,۹۵۲	۱۳۸۷
۱۱٪	۱۰.۸٪	۵,۲۱۳,۴۶۰	۱۳۸۸
۷٪	۱۲.۴٪	۵,۵۷۷,۲۷۹	۱۳۸۹
۱۱٪	۲۱.۵٪	۶,۱۹۲,۲۲۶	۱۳۹۰
۱۶٪	۳۰.۵٪	۷,۲۰۶,۵۴۲	۱۳۹۱
۲۶٪	۳۴.۷٪	۹,۱۰۷,۴۵۹	۱۳۹۲
۲۲٪	۱۵.۶٪	۱۱,۱۰۷,۲۵۵	۱۳۹۳
۱۷٪	۱۱.۹٪	۱۳,۰۱۶,۵۶۲	۱۳۹۴
۱۸٪	۹.۰٪	۱۵,۳۱۶,۳۵۸	۱۳۹۵
۲۱٪	۹.۶٪	۱۸,۵۷۴,۴۵۰	۱۳۹۶
۱۹٪	۳۱.۲٪	۲۲,۱۸۸,۹۳۶	۱۳۹۷
۳۱٪	۴۱.۲٪	۲۹,۱۲۵,۱۸۱	۱۳۹۸
۶۲٪	۴۷.۱٪	۴۷,۱۱۴,۵۲۷	۱۳۹۹
۵۲٪	۴۶.۲٪	۷۱,۷۴۷,۴۱۸	۱۴۰۰
۲۲٪	۴۶.۵٪	۸۷,۳۶۸,۷۶۱	۱۴۰۱
۳۳٪	□	۱۱۵,۸۲۹,۲۴۱	۱۴۰۲
۲۰٪	□	۱۳۹,۴۵۳,۵۸۴	پایان بهار ۱۴۰۳

منابع:

- فصلنامه آماری صندوق بازنشستگی کشوری، شماره سی و هفتم، زمستان ۱۴۰۲.

- پروین، ستار، ۱۴۰۰، شناسایی و طبقه‌بندی اولویت‌های زندگی بازنشستگان صندوق بازنشستگی کشوری، موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا.

- صفرزاده، اسماعیل، ۱۴۰۱، ارزیابی تأثیر بسته‌های سیاست‌های حمایتی بر قدرت خرید بازنشستگان صندوق بازنشستگی کشوری (با تأکید بر بسته‌های تخفیفی و تقسیمی).

- کایانی، زهرا، ۱۴۰۲. وضعیت فقر و ویژگی فقر در دهه گذشته (دهه ۹۰)، مرکز پژوهش‌های مجلس، دفتر مطالعات اقتصادی، شماره مسلسل: ۱۸۹۵۵

- کوششی، مجید و رسول صادقی، ۱۳۹۶، تحولات و وضعیت

جمعیت در جمهوری اسلامی ایران، موسسه مطالعات و مدیریت جامع
و تخصصی جمعیت کشور.
- حبیب‌پور، کرم، ۱۴۰۰. پیمایش «اثر بخشی خدمات اجتماعی و
فرهنگی صندوق بر کیفیت زندگی بازنشستگان» در سال ۱۴۰۰،
موسسه راهبردهای بازنشستگی صبا.

مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا

تهران، خیابان سید جمال الدین
اسدآبادی (یوسف آباد)، روبروی
خیابان پنجاه و هشتم، پلاک ۴۴۳

۰۲۱-۸۸۰۶۵۰۱۴

www.Saba-psi.ir